

Presenting a Model of the “Jihad of Clarification” Based on the Intellectual Framework of Ayatollah Khamenei

Mohammad Akraminia

Assistant Professor and Faculty Member, Department of Education, AJA University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

m.akraminia@iran.ir

0000-0000-0000-0000

Mohammad Ali Khoshtint

Associate Professor and Faculty Member, Army Command and Staff University, Tehran, Iran (Corresponding author).

khoshtinat2001@yahoo.com

0000-0000-0000-0000

Hossein Skinni

PhD in Cultural Sociology, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran.

hskini@yahoo.com

0000-0000-0000-0000

Abstract

When adversaries failed to achieve results through hard, semi-hard, and maximum-pressure methods in confronting the Islamic Revolution, they turned to a wide-ranging soft cognitive war. The necessity of the “Jihad of Clarification” arises from factors such as the expansion of the enemy’s cognitive warfare, neo-colonial domination, the inadequacy of previous explanatory efforts, and the adversary’s focus on distorting realities. Under such circumstances, Ayatollah Khamenei issued the command for a “Jihad of Clarification,” describing it as an immediate and definitive religious obligation. The central problem of this research concerns the nature of the model of the Jihad of Clarification within Ayatollah Khamenei’s intellectual framework. Its primary objective is to formulate and present such a model based on that framework. Accordingly, the principal research question asks: What are the characteristics and components of the model of the Jihad of Clarification in Ayatollah Khamenei’s intellectual system? The research adopts a descriptive method. Data were collected through both field and library methods, utilizing documents, interviews, and questionnaires as research instruments. The findings indicate that the model of the Jihad of Clarification, grounded in Ayatollah Khamenei’s intellectual framework, possesses its own specific methods, subject domains, and objectives. From the perspective of this model, the methods of the Jihad of Clarification include both in-person (face-to-face) and non-presential approaches. Religious, doctrinal, and revolutionary themes constitute among the most significant subject-related components of the model. Ultimately, the objectives of the model encompass political, cultural, and social dimensions.

Keywords: Model; Jihad; Clarification; Ayatollah Khamenei; Jihad of Clarification; Islamic Revolution.

مقاله پژوهشی

ارائه الگوی جهاد تبیین مبتنی بر منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای

محمد اکرمی نیا

استادیار و عضو هیئت علمی گروه معارف دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران.

m.akraminia@iran.ir

0000-0000-0000-0000

محمدعلی خوش طینت

دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

khoshtinat2001@yahoo.com

0000-0000-0000-0000

حسین اسکینی

دکترای جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

hskini@yahoo.com

0000-0000-0000-0000

چکیده:

وقتی دشمنان از روش‌های سخت، نیمه‌سخت و نیز فشارهای حداکثری در مواجهه با انقلاب اسلامی به نتیجه نرسیدند، به جنگ نرم شناختی گسترده‌ای روی آوردند. جهاد تبیین به دلایلی چون توسعه جنگ شناختی دشمن، استعمار فرانو، ناکافی بودن اقدامات تبیینی گذشته و تمرکز دشمن بر تحریف واقعیت‌ها ضرورت دارد. در چنین شرایطی، آیت‌الله خامنه‌ای فرمان «جهاد تبیین» را صادر و آن را فریضه‌ای قطعی و فوری خواندند. مسئله اصلی این پژوهش چیستی الگوی جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای بوده و هدف اصلی آن تدوین و ارائه الگوی جهاد تبیین بر اساس منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای است؛ بنابراین سؤال اصلی این پژوهش آن است که شاخصه‌ها و مؤلفه‌های الگوی جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟ روش پژوهش، توصیفی است و داده‌ها با روش میدانی و کتابخانه‌ای و ابزارهای اسناد و مدارک، مصاحبه و پرسشنامه گردآوری شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد الگوی جهاد تبیین بر اساس منظومه آیت‌الله خامنه‌ای دارای روش‌ها، موضوعات و اهداف خاص خود می‌باشد. از منظر این الگو، روش‌های جهاد تبیین شامل روش‌های حضوری و غیرحضوری می‌باشند. موضوعات دینی و اعتقادی و انقلابی نیز از مهم‌ترین مؤلفه‌های موضوعی الگوی جهاد تبیین بوده و در نهایت اهداف الگوی جهاد تبیین، شامل مؤلفه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی می‌باشد.

واژگان اصلی: الگو، جهاد، تبیین، آیت‌الله خامنه‌ای، جهاد تبیین، انقلاب اسلامی.

دسترسی به مقالات نشریه علمی مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی

CC BY 4.0

Doi: 10.22034/irsj.2025.529269.1145

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

۱. مقدمه و بیان مسئله

وقتی نظام سلطه و در رأس آن‌ها آمریکا از روش‌های سخت و نیمه‌سخت و نیز فشارهای حداکثری در قالب تحریم‌های بی‌سابقه اقتصادی در براندازی نظام جمهوری اسلامی به نتیجه مطلوب خود نرسیدند، به جنگ نرم و شناختی گسترده‌ای روی آوردند. از مهم‌ترین اهداف دشمن در جنگ شناختی با کمک ابزار رسانه‌ای، زیر سؤال بردن دستاوردهای عظیم انقلاب اسلامی و بن‌بست‌نمایی از شرایط کنونی و آینده کشور است. آنان درصددند تا با ایجاد یاس و ناامیدی در کشور و خصوصاً در بین جوانان و ناکارآمد نشان دادن نظام، سرمایه اجتماعی نظام و انقلاب را از بین برده و با مشروعیت‌زدایی از حکومت و نهایتاً ایجاد فاصله بین مردم و حاکمیت، زمینه براندازی نظام را فراهم کنند.

در چنین شرایطی بود که آیت‌الله خامنه‌ای اهمیت دادن به موضوع تبیین را به همه گوشزد کردند و در روز ۱۹ بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰ در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش، فرمان «جهاد تبیین» را صادر کردند و فرمودند: «امروز نیز مقابله با تهاجم دشمن برای تحریف واقعیت‌ها، دستاوردها، پیشرفت‌ها و اقدامات حماسه‌آمیز نظام اسلامی، نیازمند یک حرکت دفاعی و تهاجم ترکیبی با محوریت فریضه فوری و قطعی جهاد تبیین است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹).

مسئله اصلی این پژوهش چیستی الگوی جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای بوده و هدف اصلی آن تدوین و ارائه الگوی جهاد تبیین در منظومه فکری ایشان است؛ بنابراین سؤال اصلی این پژوهش آن است که الگوی جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟ موارد و موضوعاتی چون گردآوری ادبیات مرتبط با موضوع جهاد تبیین، اثربخشی بهتر و کاهش هزینه‌های مرتبط با آن، ناکافی بودن کمی و کیفی اقدامات تبیینی گذشته، تمرکز دشمن بر تحریف واقعیت‌های مرتبط با ایران، شکست دشمن در جنگ ترکیبی، مانعت از تأثیرگذاری تبلیغات سوء دشمنان و ایجاد یاس و ناامیدی در بین مردم، ناکامی دشمن در تهی‌سازی انقلاب از پشتوانه مردمی، ضرورت امیدآفرینی و امیدبخشی در فضای عمومی کشور و نیز خنثی‌سازی توطئه دشمن برای ناکارآمد نشان دادن نظام از دلایل اهمیت و ضرورت این پژوهش می‌باشد.

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰ موضوع جهاد تبیین را مطرح کردند، تاکنون آثار پژوهشی زیادی در این خصوص منتشر نشده است. برخی از آثار منتشر شده در خصوص این موضوع به شرح زیر می‌باشد:

صلح میرزایی (۱۴۰۰) در کتاب «جهاد تبیین در اندیشه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای» ضمن تعریف مفاهیم جهاد و جهاد تبیین، اهمیت و بایسته‌های جهاد تبیین، فواید و آثار تبیین، الزامات جهاد تبیین، روش‌های تبیین، موضوعات نیازمند تبیین در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای و وظایف اقشار و نهادها در خصوص جهاد تبیین را مورد بررسی قرار داده است.

نصیری‌فرد (۱۴۰۱) در کتاب «مفاهیم، تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین بر پایه مدل ساختاری و مفهومی» به‌منظور تجهیز «دانشجویان و طلاب» به «تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین» دو بخش «مفهوم‌شناسی» و «ساختارشناسی» جهاد تبیین را مورد بررسی قرار داده که در بخش اول به «مسائل مفهومی تبیین» و در بخش دوم به «تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین» پرداخته است.

راجی (۱۴۰۱) در کتاب سه‌جلدی «تبیین با نور قرآن» ۳۰ موضوع تبیینی با الهام از ۳۰ آیه از ۳۰ جزء قرآن انتخاب کرده که به صورت مختصر به برخی از مهم‌ترین مسائل تبیینی اشاره می‌کند. این کتاب در سه جلد به تعریف و لوازم تبیین و موضوعات نیازمند تبیین پرداخته است.

کاوند و محمدی مقدم (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» مواردی همچون دین‌مداری، اخلاق‌مداری، انقلابی‌گری، ولایت‌مداری، مدیریت جهادی، دانش و آگاهی را از عوامل زمینه‌ساز جهاد تبیین دانسته و معتقدند دستیابی به تمدن نوین اسلامی، توسعه و پیشرفت، امیدآفرینی و اقتدار و عزت‌مندی، انسجام و وحدت اسلامی و امنیت ملی و بین‌المللی از جمله دستاوردهای جهاد تبیین می‌باشد.

نصر اصفهانی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله «تحلیل نقش جهاد تبیین در تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران» به بررسی جایگاه و نقش جهاد تبیین در تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که جهاد تبیین از طریق تقویت و تعالی گفتمان اسلام سیاسی، عدالت‌خواهی، وفاق ملی و ایجاد جذابیت در فرهنگ اسلامی، نقش مهم و مؤثری در ارتقاء و تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی دارد.

کریمی‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله «شناسایی و اولویت‌بندی الزامات جهاد تبیین در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۶۸-۱۴۰۰)» الزامات جهاد تبیین را در قالب ۴۰ مفهوم و ۲۸ مضمون شناختی و شش سطح سلسله‌مراتبی شناسایی کرده‌اند که عبارت‌اند از: سطح اول شامل دانش‌پژوهی و اندیشه‌ورزی، سطح دوم تحلیل و آگاهی و خودسازی و نوآوری، سطح سوم روحیه عمل‌گرایی، اخلاق‌گرایی و بیان درست و اقدام به‌موقع، سطح چهارم ایمان به خدا، بصیرت، قانون‌گرایی، سطح پنجم اعتماد به وعده خداوند، شجاعت و نگاه واقع‌بینانه و سطح ششم عدم اعتماد به دشمن و عدم اختلاف‌افکنی و روحیه پایداری بوده است.

طباطبایی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «جهاد تبیین از منظر آیت‌الله خامنه‌ای و مبانی فقهی آن» با روش توصیفی - تحلیلی به این نتیجه رسیده‌اند که برخی آیات قرآن و نیز روایات و قواعد فقهی همچون وجوب ارشاد جاهل، وجوب حفظ نظام، مصلحت نظام و وجوب تعاون بر نیکویی و دعوت از عمده‌ترین مبانی فقهی جهاد تبیین از منظر می‌باشد.

اکبری‌نیا (۱۴۰۳) در رساله «اصول و الزامات جهاد تبیین بر اساس آیات و روایات با تأکید بر دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای و با مستندات قرآنی - روایی به اصول و الزامات جهاد تبیین بر اساس دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته است. یافته‌های پژوهش اصول جهاد تبیین را شامل اصول اعتقادی (از قبیل توحیدباوری، معادباوری، ولایت‌پذیری) و اصول اخلاقی (شامل اصول اخلاقی فردی، اجتماعی، خانوادگی و دینی) دانسته و الزامات این جهاد را شامل ایمان، تقوا، اخلاص، بصیرت، صبر، استقامت، شجاعت، حلم و بردباری می‌داند.

عمده پژوهش‌های انجام شده بالا، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به بررسی شاخصه‌ها و مؤلفه‌های جهاد تبیین در سپهر اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته‌اند. لذا در بین پژوهش‌های انجام شده، پژوهشی که با تکیه بر سه مؤلفه روش‌ها، موضوعات و اهداف به ترسیم الگوی جهاد تبیین مبتنی بر منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته باشد، موجود نبوده که از این حیث رویکرد این پژوهش بدیع می‌باشد.

۳. چارچوب مفهومی پژوهش

جهاد: در فرهنگ معین «جهاد» به معانی «کارزار کردن»، «جنگ کردن»، «جنگیدن در راه حق»، «جنگ دینی، غزوه مسلمانان با کافران»، «جهاد اصغر: کارزار کوچک، جدال با کافران»، «جهاد اکبر: کارزار بزرگ، جدال با نفس و ریاضت» آمده است (معین، ۱۳۸۶: ۵۴۵). در المفردات فی غریب القرآن، «جهد» به طاقت و مشقت تفسیر شده و «جهاد» و «مجاهده» به معنای به‌کارگیری نهایت کوشش در برابر دشمن بیان شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ ق: ۲۰۸). مفهوم «جهاد» از دو ریشه «جَهَد» و «جُهِد» گرفته شده که به معنای طاقت است. همچنین گفته شده که «جَهَد» به معنای مشقت و «جُهِد» به معنای طاقت و نیرو است. غالب لغت‌شناسان، جهاد را «بکار بستن تمام نیرو و توان» تعریف کرده‌اند. اگر ریشه جهاد را «جُهِد» بدانیم، مجاهد کسی می‌باشد که تمام قدرت و توان خود را در راه هدف بکار بگیرد و اگر آن را از ریشه «جَهَد» بدانیم، مجاهد فردی خواهد بود که در فراخنای مشکلات و دشواری‌ها با طیب خاطر گام برداشته و به منظور رسیدن به هدف خود، در سنگلاخ‌های هستی پیش می‌تازد (کرمی میرعزیزی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۱).

در فرهنگ اسلامی، هر عملی که در مواجهه با دشمن همراه با تحمل سختی و مشقت و با تلاش و کوشش انجام گیرد، «جهاد» نام داد. جهاد می‌تواند در زمینه‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، علمی، مدیریتی و... باشد. آیت‌الله خامنه‌ای در مورد واژه «جهاد» می‌فرماید: «جهاد یعنی مبارزه ... مبارزه انواع و اقسامی دارد، مبارزه علمی داریم، مبارزه مطبوعاتی داریم، مبارزه سیاسی داریم، مبارزه اقتصادی داریم... اما یک نقطه مشترک در همه این‌ها وجود دارد و آن اینکه در مقابل یک خصم است، در مقابل یک مانع است»

(خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۶/۴/۲۵). یا در جای دیگری فرمودند: «هر تلاش خوب و بجایی، جهاد نیست، جهاد یعنی تلاش برای هدف‌گیری دشمن و در هر زمان باید عرصه جهاد را به‌درستی تشخیص داد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۱/۳). بنابراین با نگاهی به بیانات آیت‌الله خامنه‌ای مشخص می‌شود که اولاً جهاد یک فعالیت و اقدام معمولی نیست، بلکه یک مبارزه است و از سوی دیگر، این مبارزه بدون جهت‌گیری و خستی نیست، بلکه در مقابل یک مانع و دشمن انجام می‌پذیرد.

تبیین: تبیین در لغت‌نامه دهخدا به معنای هویدا شدن، پیدا و آشکار شدن، بیان کردن و آشکار ساختن آمده است (دهخدا، ۱۳۷۳: ۵۶۰۸). موضوع «تبیین»، در یک نگاه، در مقابل واژه «تحریف» قرار دارد. واژه «تحریف» مصدر باب تفعیل از کلمه «حرف» به معنای «کنار و جانب یک شیء» گرفته شده و در لغت به معنای «گردانیدن»، «کژ کردن»، «تبدیل و تغییر دادن کلام از وضع و طرز و حالت اصلی»، «بعضی از حروف یک کلمه را عوض کردن» آمده است (معین، ۱۳۸۴، ج ۱: ۴۲۹). تحریف در معنای تحت‌اللفظی آن به معنای حرف را برگردانیدن و جابجایی کلام است و به تعبیر قرآن «يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» (نساء/۴۶) یعنی حرف را از جای خودش، عوض کردن می‌باشد (محمدزاده، ۱۴۰۱: ۱۳۰).

واژه تبیین نیز به معنای روشن‌نگری، بیان منطقی، مستدل و دور از هیاهو و جنجال حقایق می‌باشد، چرا که مسئله تبیین و بیان حقیقت از عمده اهداف انبیاء الهی هم بوده است و قرآن کریم در ذیل آیه ۳۹ سوره احزاب که می‌فرماید: «الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ» به‌صراحت به این امر تأکید کرده است. بر اساس شواهد و قرائن قرآنی، آنچه حائز اهمیت است این که تبیین، یک رسالت همگانی و به‌منزله دستگیری از دل و ذهن انسان‌هایی است که دچار عدم علم، شک و تردید و گمراهی هستند (نیکونهاد، ۱۴۰۲: ۱۳۵). تبیین در حقیقت، بیان حقایق و روشن کردن حق و حقیقت است و در مقابل مفهوم احتجاج و پرده‌افکنی قرار دارد. از آنجا که تبیین با آشکار ساختن، تفسیر کردن و توضیح دادن همراه است، از آن به‌عنوان «روشن‌نگری» نیز یاد می‌شود.

جهاد تبیین: مفهوم «جهاد تبیین» مفهومی مرکب از دو کلمه «جهاد» و «تبیین» است که در کنار هم به معنای تلاشی مجاهدانه در بیان حقایق و واقعیات مربوط به انقلاب اسلامی است. این مفهوم را آیت‌الله خامنه‌ای بر اساس ضرورت تاریخی در شرایط فعلی بیان کردند. بر این اساس، از یک‌سو در بیان حقایق و واقعیات انقلاب اسلامی جایز نیست طبق روال گذشته حرکت کرد، بلکه هم از نظر کیفی و هم از نظر کمی و به عبارت دیگر، قدرت و سرعت و دقت بایستی با روال قبلی متفاوت باشد. هم اینکه از سوی دیگر، این جهاد بیان حقایق و واقعیات، باید در مقابل جنگ شناختی گسترده دشمن و معطوف به شگردها و راهبردهای متعدد آنان در کتمان‌سازی یا تحریف یا وارونه‌سازی حقایق مرتبط با انقلاب اسلامی باشد.

پیوند مفهوم «جهاد» با «تبیین» بدین علت است که جامعه امروز به شدت و در حجم بالا، نیازمند به تبیین یا همان عمق‌بخشی به دانایی افراد است، امری که با روندهای عادی ممکن نخواهد بود و در نتیجه برای توسعه دانش کاربردی مخاطبین و ایجاد یک دیوار دفاعی برای تأمین امنیت ذهنی مردم، عملیات «تبیین» باید به صورت فوق‌العاده و جهادی صورت بگیرد (کوشکی، ۱۴۰۱: ۳۶). همچنین قرار گرفتن این دو واژه در کنار هم نشان از لزوم مجاهدت، استقامت و پایداری در تبیین می‌باشد، یعنی تبیینی که همراه با مجاهدت و تلاش بسیار است (ملک‌زاده، ۱۴۰۲: ۱۵۸).

دشمنان انقلاب و نظام اسلامی در یک جنگ رسانه‌ای و تبلیغاتی بی‌سابقه و با ابزارهای مختلف رسانه‌ای، هنری، مجازی، سینمایی و ... به دنبال زیر سؤال بردن دستاوردهای انقلاب، برجسته‌سازی نقاط قوت دوران پیش از انقلاب و ایجاد سرخوردگی عمومی از انقلاب هستند. به همین جهت است که روزانه شاهد تولید محتوای رسانه‌ای و هجمه رسانه‌ای گسترده در قالب کلیپ، کتاب، عکس‌نوشته، مقاله و ... از سوی رسانه‌ها و مؤسسات معاند نظام و انقلاب در فضای مجازی هستیم (شیرودی، ۱۴۰۱: ۱۰۳). بنابراین جهاد تبیین؛ تلاش جهادی، مستمر، همه‌جانبه، با تمام توان، مخلصانه و هوشمندانه برای روشنگری و پاسخ‌گویی به شبهه‌ها، ابهام‌ها و سیاه‌نمایی‌هایی است که دشمنان و مخالفان نظام برای ایجاد بدبینی و ناامیدی در افکار و اذهان جامعه در عرصه جنگ نرم و شناختی

ایجاد کرده‌اند. جهاد در فرهنگ اسلامی هم واژه مقدسی است و هم بر حوزه‌های متعددی قابل اطلاق است. آیت‌الله خامنه‌ای با بهره‌گیری از مفهوم جهاد در فرهنگ دینی و اطلاق انواع جهاد، «جهاد تبیین» را در شرایط کنونی مهم‌ترین عرصه جهاد دانستند و فرمودند: «از همه این‌ها مهم‌تر عرصه تبیین و روشن‌گری است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۱/۰۳).

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و روش پژوهش توصیفی است. رویکرد پژوهش آمیخته (کیفی- کمی) و از نظر بازه زمانی، به سال ۱۴۰۳ مربوط است. روش گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای و سپس میدانی و ابزار گردآوری داده اسناد و مدارک، مصاحبه و پرسشنامه بوده است. جامعه آماری پژوهش از سه بخش تشکیل شده: ۱- اسناد و مدارک (کلید اسناد و مدارک دست اول مرتبط با موضوع)؛ ۲- خبرگانی که به‌خصوص بر موضوع پژوهش اشراف کامل دارند که با آنان مصاحبه صورت گرفت؛ ۳- صاحب‌نظران.

با مطالعات کتابخانه‌ای، بیانات گردآوری و خروجی و جمع‌بندی داده‌ها در اختیار تعداد ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان در حوزه سیاسی (که به شکل هدفمند و قضاوتی انتخاب شدند) قرار گرفت. با بهره‌گیری از روش دلفی در دو دور، از آن‌ها خواسته شد نظرات خود را نیز ارائه نمایند. در ادامه، موارد تأیید شده در پرسشنامه تجمیع و در اختیار همان خبرگان قرار گرفت تا بر اساس میزان اهمیت هر شاخص، به اولویت‌بندی آن در قیاس با سایر شاخص‌ها بپردازند. دارا بودن تحصیلات عالی در رشته سیاسی و گرایش‌های مرتبط، سابقه خدمتی بالای ۲۰ سال (برای شناخت دقیق‌تر وضعیت موجود و گذشته)، سابقه خدمت و سابقه پژوهش در حوزه سیاسی، از شاخص‌های انتخاب جامعه خبرگی در این پژوهش بوده است. در نهایت باید نتایج مشابه و یکسانی ایجاد گردد و به اشباع نظری برسند.

شیوه گردآوری داده‌ها در این پژوهش، کتابخانه‌ای و سپس میدانی و ابزار گردآوری داده اسناد و مدارک، دلفی و نهایتاً پرسشنامه بوده است. با مطالعات کتابخانه‌ای، بیانات آیت‌الله خامنه‌ای مرتبط با موضوع تحقیق، گردآوری و در اختیار تعداد ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان در حوزه جهاد تبیین قرار گرفت. با بهره‌گیری از روش دلفی در دو دور، از

آن‌ها خواسته شد اهداف، موضوعات و شیوه‌های جهاد تبیین را شناسایی و پیشنهادهای خود را نیز ارائه نمایند. در ادامه موارد تأیید شده در پرسشنامه تجمیع و در اختیار همان خبرگان قرار گرفت تا بر اساس میزان اهمیت هر شاخص، بپردازند. دارا بودن تحصیلات عالی در رشته علوم سیاسی و گرایش‌های مرتبط، سابقه خدمتی بالای ۲۰ سال، سابقه خدمت و سابقه پژوهش در حوزه جهاد تبیین، از شاخص‌های انتخاب جامعه خبرگی در این پژوهش بوده است. برای کفایت تعداد نمونه‌ها، رویکرد اشباع نظری و تکرارپذیری داده‌ها، مبنای اقدام بود. پرسشنامه محقق‌ساخته بوده و بر اساس داده‌های به دست آمده از مرحله کیفی تحقیق و موارد تأیید شده توسط خبرگان طراحی شد. روایی آن توسط چهار نفر از متخصصان تأیید شد و پایایی آن نیز با آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۱: اطلاعات هیات دلفی

جنس	مدرک تحصیلی	فراوانی	سمت	فراوانی	سابقه	فراوانی	سن	فراوانی	
								مرد	زن
۲۰	دکتری	۱۶	مدیر راهبردی	۸	۲۰-۲۵	۹	۳۰-۴۰	۵	
۰	کارشناس ارشد	۴	مدیر اجرایی	۹	۲۶-۳۰	۹	۴۰-۵۰	۱۰	
	-		کارشناس و تحلیل‌گر	۳	بیشتر از ۳۰	۲	بیشتر از ۵۰	۵	

۵. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۵.۱. چرایی و اهداف جهاد تبیین

جهاد تبیین از آنجا که با هدف بیان حقایق مربوط به انقلاب و کاستن از شبهات مطرح می‌شود، در دوران مختلف نیازی همگانی بوده، اما اکنون به دلیل گستردگی جنگ ترکیبی و خصوصاً شناختی دشمن که ادراک ذهنی مخاطبان را هدف قرار داده و در این راه ابزارهای رسانه‌ای نیز به جای بازنمایی حقیقت، ذهنیت‌سازی می‌کنند، اهمیت و ضرورت

جهاد تبیین بیش از پیش مشخص می‌شود؛ بنابراین، برخی از عمده‌ترین دلایل چرایی جهاد تبیین را می‌توان موارد زیر دانست:

۱- توسعه و گسترده‌گی جنگ شناختی دشمن: امروزه عملیات نظامی به دلیل پرهزینه بودن، خسارات اقتصادی و زیربنایی گزینه مورد ترجیح بسیاری از دولت‌ها نیست، به‌جای آن، روش‌های نرم بدون تحمیل هزینه‌های هنگفت، قابلیت تأثیرگذاری بیشتری دارند. جنگ شناختی یکی از اصلی‌ترین حوزه‌هایی است که کشورهای غربی برای در هم شکستن روحیه و اراده کشورهای مستقل استفاده می‌کنند.

در جنگ شناختی، سلاح موشک به‌نوعی تبدیل به سلاح رسانه می‌شود، بنابراین افراد می‌توانند ابزار و عامل این جنگ باشند، چرا که جنگ تفکر و باورهاست (عراقی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۴۸). از آنجا که در جنگ شناختی اندیشه، بینش، عقل، قلب و در نهایت رفتار شهروندان کشور مخاطب به منظور تضعیف روحیه و شکستن اراده آن‌ها هدف قرار می‌گیرد، لذا شناسایی آن دشوارتر و مقابله با آن با پیچیدگی‌های بیشتری همراه است. بهره‌گیری از ضعف‌های اقتصادی و اختلافات درونی، دامن زدن به نافرمانی‌های مدنی، تأسیس شبکه‌های رادیو و تلویزیونی برای مخاطبین ایرانی، حمایت از مخالفان ایران، تسهیل فعالیت نهادهای غیردولتی و ... بخشی از جنگ شناختی دشمن است. امروزه جهاد تبیین می‌تواند کمک بزرگی به شناخت شیوه‌های جدید نبرد دشمن و اتخاذ مواضع دفاعی متناسب در قبال آن منجر شود.

۲- استعمار فرانو: در دوره استعمار فرانو، دیگر حضور مستقیم مادی و یا حتی تشکیل حکومت‌های دست‌نشانده در جوامع دیگر، صرفه اقتصادی برای نظام سلطه ندارد، به همین دلیل استعمارگران در این دوره در تلاش‌اند تا با استفاده رشد و توسعه فناوری بتوانند بر افکار عمومی ملت‌ها سلطه پیدا کرده و زمام امور جوامع را در دست بگیرند.

راهبرد اصلی در سیاست‌های استعماری فرانو، تربیت افراد وابسته به‌صورت غیرمستقیم (از طریق رسانه‌ها، سیستم آموزشی و ...) و انکار وابستگی سازمانی این دسته از افراد از سوی کشورهای استعمارگر است (حسینی، ۱۳۹۴: ۱۴۱). در همین راستا، یکی از مهم‌ترین ابزار سلطه استعمار در دوره فرانو، بهره‌گیری از رسانه‌های ارتباط جمعی (مانند

ماهواره، تلویزیون و رادیو و ...) و فضای مجازی است. امروزه ده‌ها کانال ماهواره‌ای، میلیون‌ها سایت و کانال در فضای مجازی علیه انقلاب اسلامی، محتوا تولید می‌کنند. به‌عنوان مثال در حال حاضر ۲۹۵ شبکه فارسی‌زبان ماهواره‌ای معاند نظام اسلامی، در حال تولید محتوا علیه انقلاب اسلامی هستند. نکته جالب اینکه این شبکه‌ها که برای نمایش فیلم از مردم کشور خود پول می‌گیرند، علی‌رغم هزینه‌های فراوان، شبکه‌های فارسی‌زبان به صورت رایگان برای مردم ایران برنامه پخش می‌کنند. در چنین شرایط اوج حمله نظام استعمار فرانو علیه نظام اسلامی، ضرورت تبیین حقایق و واقعیات انقلاب اسلامی و کشور به‌خوبی آشکار می‌شود.

۳- ناکافی بودن کمی و کیفی اقدامات تبیینی گذشته: اگر جهاد تبیین در گذشته وجود داشته، نتوانسته جنگ شناختی دشمن را خنثی و بی‌اثر کند. این موضوع دلایل مختلفی می‌تواند داشته باشد، شاید اقدامات تبیینی گذشته کارآمد نبوده، شاید روش آن سستی بوده و به روز نبوده است؛ بنابراین در این زمینه لازم است جریان انقلابی و جبهه انقلاب در موضوع تبیین بازبینی و بازنگری در حرکت گذشته خود انجام داده و با استفاده از روش‌های جدید در قالب‌های متنوع و به روز به مسئله جهاد تبیین ورودی جدی چه از نظر کمی و کیفی داشته باشد.

۴- تمرکز دشمن بر تحریف واقعیتهای مرتبط با ایران: در تداوم تحول راهبردها و شیوه‌های مواجهه نظام سلطه با انقلاب اسلامی و در کنار فشارهای همه‌جانبه و فلج‌کننده اقتصادی (تحریم)، در حوزه روانی- رسانه‌ای نیز دشمن با محوریت جریان تحریف تلاش می‌کند تا با تخریب ایدئولوژی، ساختارها، رفتارها، سیاست‌ها و کارگزاران نظام، در ذهنیت عامه مردم ایران از آن‌ها اعتبارزدایی کرده و باعث شکل‌گیری بحران مشروعیت برای نظام شود. شیوه نبرد در این نوع جنگ، وارونه نشان دادن، تحریف، بزرگ‌نمایی، ضعف‌ها، نادیده گرفتن قوت‌های نظام، کشور و شیوه‌هایی از این قبیل است؛ بنابراین، جهاد تبیین ضرورت دارد تا بر اساس آن، نقشه دشمن برای تحریف که نتیجه آن، تغییر محاسبات توده‌های مردم، نخبگان و مسئولان کشور است، خنثی شود. از این رو، جهاد

تبيين معطوف به روشننگری و بصیرت‌افزایی در مقابل تهدیدات دشمن به‌ویژه در بعد رسانه‌ای - تبلیغاتی آن است.

بر اساس مبانی قرآنی، اهدافی را می‌توان برای جهاد تبیین ترسیم کرد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: (سجادی، ۱۴۰۲، ۲۳۳)

۱- **جلوگیری از تحریف:** بر اساس آیات قرآن کریم، یکی از کارهای دشمنان تحریف حقایق و تغییر چهره دستورات خداوند بوده است، چنانکه قرآن کریم در موارد متعددی به آن اشاره می‌فرماید: «مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» (نساء، ۴۶) یا «ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ» (بقره، ۷۵)؛ بنابراین مقابله با تحریف حقایق توسط دشمنان، از اهداف جهاد تبیین است. آیت‌الله خامنه‌ای در این زمینه فرمودند: «از اوایل انقلاب، یکی از اهداف مهم دشمن، تحریف حقایق و تاریخ بود امروز نیز همین‌طور است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۰/۳/۱۴).

۲- **بصیرت و آگاهی‌بخشی:** در آیات متعدد قرآن کریم به این مسئله اشاره شده، چنانکه می‌فرماید: «هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» (جاثیه، ۲۰) یا اینکه «قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا» (انعام، ۱۰۴). آیت‌الله خامنه‌ای نیز همواره بر حفظ و ارتقای بصیرت تأکید داشته‌اند، چنانکه فرمودند: «اگر من بخواهم یک توصیه به شما بکنم، آن توصیه این خواهد بود که بصیرت خود را زیاد کنید، بلاهایی که بر ملت‌ها وارد می‌شود در بسیاری از موارد بر اثر بی‌بصیرتی است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۸/۵/۵).

۳- **بیداری وجدان‌ها:** از دیگر اهداف جهاد تبیین محسوب می‌شود که قرآن کریم از آن تعبیر به «نفس لوامه» می‌کند، چنانکه می‌فرماید: «وَ لَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَامَةِ» (قیامه، ۲) نفس لوامه، نفسی است که صاحب خود را بر کوتاهی‌هایش ملامت و سرزنش می‌کند. آیت‌الله خامنه‌ای نیز این زمینه فرمودند: «اگر ملتی دارای وجدان کار باشد، محصول کار او خوب خواهد شد و وقتی محصول کار نیکو شد، وضع اجتماعی، به طور قطع بهبود پیدا خواهد کرد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۳/۱/۱).

۴- **خشی‌سازی اهداف دشمن:** از دیگر اهداف جهاد تبیین محسوب می‌شود، چنانکه قرآن کریم نسبت به مکر و حيله دشمنان هشدار داده و می‌فرماید: «وَمَكْرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ» (آل عمران، ۵۴) آیت‌الله خامنه‌ای نیز می‌فرماید: «سلاح اصلی آمریکا هم در این منطقه که ما در جمهوری اسلامی مراقب این معانی هستیم، نفوذ است - نفوذ در مراکز حسّاس و تصمیم‌گیر- ایجاد تفرقه است، ایجاد تزلزل در عزم ملّی ملت‌ها است، ایجاد بی‌اعتمادی میان ملّت‌ها، میان ملّت‌ها و دولت‌ها، دست‌کاری در محاسبات تصمیم‌گیران و وانمود کردن اینکه حلّال مشکلات این است که زیر پرچم آمریکا بروید و تسلیم آمریکا بشوید» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۸/۸/۲۴).

همچنین در زمینه اهداف جهاد تبیین، نیز هدف‌های مختلف سیاسی، فرهنگی و اجتماعی برشمرده شده که برخی از آن‌ها به شرح زیر می‌باشد: الف) هدایت افراد جامعه اسلامی به سمت سعادت دنیوی و اخروی؛ ب) معرفی نقاط ضعف و قوت جامعه و ارائه راهکار برای تقویت نقاط قوت و نجات یافتن از نقاط ضعف؛ ج) تقویت جایگاه مسئولین کشور با تبیین کردن تکالیف و وظایف آن‌ها در قبال اسلام و آحاد مردم؛ د) مسئولیت‌پذیر کردن افراد جامعه در قبال حکومت اسلامی با تبیین جایگاه و نقش آن‌ها در پیشبرد آن؛ ذ) تبیین نقاط ضعف و قوت دشمنان و ارائه راهکار مناسب جهت مقابله هوشمندانه برای مقابله با آن‌ها؛ ر) پاسخگویی به شبهات وارد شده و توانمندسازی آحاد جامعه برای دفاع از مرزهای دینی و دنیوی؛ ز) دعوت آحاد جامعه به صبوری در مقابل مشکلات موجود و امید دادن به آن‌ها نسبت به آینده روشن؛ س) پرهیز دادن مسئولان و مردم از اسراف و اشرافی‌گری؛ ش) تقویت پایه‌های اعتقادی افراد جامعه با تقویت فطرت آن‌ها در «خداشناسی» و «معادشناسی» (رضائی اسدآبادی، ۱۴۰۱).

۵,۲. موضوعات نیازمند تبیین

در مقوله جهاد تبیین در حوزه سیاسی بایستی دو محور مورد توجه جدی قرار گیرد؛ ارائه روایت و تحلیل واقعی و درست از وضعیت کشور در زمان رژیم پهلوی و ارائه روایت و تحلیل واقعی و درست از دستاوردهای انقلاب و نظام. به عبارتی، بایستی با روایت‌گری و

تبیین دقیق تلاش شود تا جامعه مخاطب، به ویژه نسل جوان، ضمن درک تفاوت‌های زمان حاضر کشور با گذشته، به قضاوتی منصفانه و مبتنی بر واقعیت‌ها از ناکارآمدی‌های رژیم شاه و دستاوردهای انقلاب برسد. در این معنا مسئله مهم این است که چه چیز می‌بایست تبیین شود؟ موضوعات و اولویت‌های نیازمند جهاد تبیین را می‌توان در موارد زیر بیان کرد:

۱- منظومه فکری امامین انقلاب؛ حضرت امام خمینی^(ره) و با محوریت مسائلی چون؛ اصل ولایت‌فقیه، ضرورت تأسیس حکومت، نفی سکولاریسم، عدالت، استقلال، آزادی، سیاست خارجی و بین‌المللی و

۲- آرمان‌ها، اهداف و مسائل مهم انقلاب اسلامی با محوریت مسائلی چون: آرمان‌ها و اصول انقلاب اسلامی، اجرای قوانین الهی، امتزاج دین و سیاست، نظریه حاکمیت دین (مبتنی بر نظریه ولایت‌فقیه)، نقش مردم در حکومت، مبارزه با ظلم و استکبار، روحیه شهادت و شهامت، خودباوری و مقابله در برابر استکبار، امت‌گرایی، آزادی، عدالت، استقلال (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، دفاعی، امنیتی)، قاعده نفی سبیل و نفی نظام سلطه، حمایت از ملل مظلوم و مستضعف جهان، بیداری اسلامی، مسائل مهم انقلاب اسلامی، مسئله فلسطین، اقتصاد مقاومتی، تلاش برای تحقق تمدن نوین اسلامی و

۳- دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در عرصه داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی؛ تبیین واقعیات انقلاب اسلامی و دستاوردهای عظیم آن در طول این مدت چهل‌وهفت سال علی‌رغم تحریم‌های شدید و ظالمانه نظام سلطه، نیازمند جهاد تبیین می‌باشد، همچنان که آیت‌الله خامنه‌ای فرمودند: «دستاوردهای انقلاب، حقیقتاً دستاوردهای عظیم و شگفت‌آوری است. البته متأسفانه ما کم کار کرده‌ایم در تبیین این دستاوردها» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۱۱/۲۹). یا اینکه ایشان در زمینه ناکافی بودن اقدامات تبیینی در خصوص دستاوردهای انقلاب اسلامی در جای دیگری فرمودند: «البته اغلب مردم از این توفیقات خبر ندارند. من اصرار دارم بر اینکه این پیشرفت‌ها به گوش مردم برسد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۴/۱/۳۰).

۵- واقعیت‌های کشور، منطقه و جهان: تبیین واقعیات کشور و انقلاب، منطقه و جهان در مقابل حربه تحریف دشمن از دیگر ضروریات جهاد تبیین می‌باشد. آیت‌الله خامنه‌ای در این زمینه فرمودند: «اینکه شما فهم درستی از واقعیت‌های کشورتان داشته باشید، به ضرر آن‌هاست، با این مخالف‌اند، با این مبارزه می‌کنند... با تصویرسازی غلط سعی می‌کنند افکار ملت ایران را منحرف کنند، هم تصویر غلط درباره ایران، هم تصویر غلط درباره خودشان، هم تصویر غلط درباره اوضاع منطقه» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۷/۱۲).

۶- بیان منشأ مشکلات و چالش‌های انقلاب اسلامی در دو بعد داخلی و خارجی، چنانکه در این خصوص فرمودند: «امروز یک شبکه تبلیغاتی بسیار عظیم با هزاران رسانه از انواع گوناگون رسانه‌ها در دنیا مشغول به کار است، برای اینکه اثبات کند که در ملت ایران، در کشور ایران پیشرفتی صورت نمی‌گیرد؛ پیروزی‌های ملت را انکار کنند؛ اگر ضعف‌هایی وجود دارد، این ضعف‌ها را بزرگ و عمده کنند و در مقابل چشم همه قرار دهند؛ اما قوت‌ها و نقاط جوشش را ... از چشم‌ها پنهان کنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۱/۱).

۷- تاریخ سیاسی معاصر ایران خصوصاً در دو‌یست ساله اخیر؛ آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرمایند: «یکی از چیزهایی که بنده نگران آن هستم، این است که این نسل جوان بالنده ما که بحمدالله، هم آگاه و با بصیرت است، هم دارای انگیزه است، آماده به کار است، وسط میدان است، انقلابی است، به تدریج این حوادث مهم را، این عبرت‌های بزرگ دوران معاصر را از یاد ببرد؛ این کم‌کاری ما است، کم‌کاری دستگاه‌های مسئول است؛ این حوادث نباید کهنه بشود؛ حافظه تاریخی یک ملت نباید ضعیف بشود» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۶/۱۸).

۸- موقعیت، اهداف، راهبردها و راهکنش‌های دشمنان؛ چنانکه آیت‌الله خامنه‌ای فرمودند: «باید مراقب باشیم راه را خطا نرویم، راه را اشتباه نرویم، اشتباه نکنیم. اگر مراقبت کردیم، دشمن را شناختیم، روش‌های دشمن را شناختیم، سعی کردیم در حرفمان، در منطقمان، در عملمان، در هر اقداممان کمک به نقشه دشمن نکنیم، دشمن هیچ غلطی

نمی‌تواند بکند. باید مراقب باشیم راه را خطا نرویم، اشتباه نکنیم» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۲/۶/۲۰).

۵.۳. مبانی و ویژگی‌های جهاد تبیین

مبانی جهاد تبیین، بیانات آیت‌الله خامنه‌ای است. مهم‌ترین بیانات ایشان در خصوص اصول جهاد تبیین را می‌توان در محورهای زیر بیان کرد:

۱- فریضه و همگانی بودن: با توجه به نفوذ رسانه و فضای مجازی در کنار ذهنیت‌سازی ادراکی این حوزه و توجه به این مسئله که اکنون این فضا خود به منبع حقیقت تبدیل شده، باید به مقوله جهاد تبیین و بیان حقایق مربوط به انقلاب همچون واجبی مهم نگریست، زیرا هرگونه اهمال در این حوزه باعث غبارآلود شدن حقایق خواهد شد. از طرفی، نباید مقوله جهاد تبیین را امری قشری و مخصوص طیف خاصی از جامعه دید، بلکه هر کسی در هر موقعیتی هست می‌تواند و باید نسبت به آن اقدام کند. آیت‌الله خامنه‌ای فرمودند: «جهاد تبیین یک فریضه قطعی و یک فریضه فوری است و هر کسی که می‌تواند [باید اقدام کند]» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹).

۲- خنثی‌کننده هجمه‌های دشمن: از جمله محورهای بیانات آیت‌الله خامنه‌ای پیرامون جهاد تبیین، اقدام علیه حرکت دشمن برای تضعیف باورهای ارزشی در جامعه است. معظم‌له در همین خصوص می‌فرمایند: «خب حالا چه کار کنیم در مقابل این حرکت دشمن؟ جهاد تبیین» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹). یا اینکه در جای دیگری فرمودند: «جهاد یعنی تلاش در مقابله با دشمن؛ هر تلاشی جهاد نیست... جهاد یعنی تلاشی که هدف‌گیری در مقابل دشمن در آن وجود داشته باشد». (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۱/۳). نکته دیگری که در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در خصوص جهاد تبیین می‌توان استنباط کرد این است که جهاد تبیین بهترین راه برای خنثی کردن توطئه‌های دشمن برای تحریف واقعیات است، چنانکه فرمودند: «در قبال این حرکت گمراه‌کننده‌ای که از صد طرف به سمت ملت ایران سرازیر است ... حرکت تبیین خنثی‌کننده این توطئه دشمن و این حرکت دشمن است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۷/۵).

۳- مخالفت با صرف هزینه بالا: در گفتمان، جهاد تبیین امری خودجوش و مردمی است و نباید با صرف هزینه از بیت‌المال آن را امری حکومتی جلوه داد. ایشان در این زمینه فرمودند: «شنیدم در مجلس یک بودجه سنگینی برای جهاد تبیین در نظر گرفته‌اند؛ بنده خیلی سازگار نیستم با این جور سبک در برخورد. ما سال‌ها است که با دستگاه‌ها و با بودجه‌ها و با این‌ها مواجهیم دیگر. تجربه بنده می‌گوید که بودجه‌های بی‌نام و نشانی از این قبیل غالباً هدر می‌رود و به نتیجه نمی‌رسد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

۴- توجه به شیوه‌های جدید: در جهاد تبیین، به استفاده از شیوه‌ها و ابزارهای نوین تأکید دارند و می‌فرمایند: «سلاح تبیین یک بخش نرم‌افزاری مهمی دارد؛ در اینجا بایستی نوآوری صورت بگیرد، بایستی سخن نو گفته بشود و شیوه نو در بیان ذکر بشود» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

۵- توجه به مفاهیم عالی اسلامی: از جمله ارکان مهم در مقوله و زمینه‌یابی جهاد تبیین، توجه به مفاهیم اسلامی است. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص فرمودند: «به نظر من امروز آن چیزی که می‌تواند به بهترین وجهی به صورت یک سلاح مؤثری عمل کند، تبیین مفاهیم عالی اسلامی است در زمینه‌های مختلف. ما در زمینه مسائل معرفتی، مسائل معارفی حرف‌های نگفته زیاد داریم؛ حرف‌های قابل گفتنی که برای دنیا جذاب و شیرین است، زیاد داریم» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

۶- مشخص شدن راه پیشرفت از بیراه‌ها: در مقوله جهاد تبیین باید مسیر اصلی از آنچه غیر از آن است مشخص شود تا اهداف نمایان و دست‌یافتنی باشند. در این زمینه فرمودند: «بایستی در جهاد تبیین، راه پیشرفت و تعالی مادی ملت از بیراهه‌ها و کج‌راهه‌ها جدا بشود؛ یکی از مسائل مهم این است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

۷- انجام صحیح جهاد تبیین: جهاد تبیین امری مهم و در شرایط کنونی و با توجه به شدت حمله‌های دشمن، مقوله‌ای حساس است، از این رو باید آن را به نحوی صحیح انجام داد. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص فرمودند: «بدانیم که اگر جهاد تبیین به‌درستی صورت نگیرد، دنیامداران حتی دین را هم وسیله هوسرانی و شهوت‌رانی خودشان قرار خواهند داد؛ یعنی اگر من و شما کارمان را درست انجام ندهیم، آنکه برایش صرفاً دنیا

مطرح است - دنیای شخص خودش، یعنی هوس‌های خودش، آرزوهای خودش، خواسته‌های شخصی خودش - حتی دین را هم در خدمت خواهد گرفت» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

۸- در نظر داشتن اهمیت شرایط زمانی: در مقوله جهاد تبیین ضرورت زمانی و اینکه این مقوله در موعد زمانی خود انجام گیرد، دارای اهمیت است. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص فرمودند: «آن روز که این حرکت تاریخی نوزدهم بهمن در برابر امام انجام گرفت، اگر آن عکسی که از این واقعه منتشر شد منتشر نمی‌شد، یعنی این کار تبیینی اگر انجام نمی‌گرفت، این حادثه نه این‌جور ماندگار می‌شد، نه اثرگذار می‌شد؛ یک حادثه‌ای بود مثل حوادث فراوان دیگری که اتفاق می‌افتد و فراموش می‌شود» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹). ایشان همچنین در بیانی دیگر فرمودند: «هنر بزرگ خطیب جمعه این باشد که مفاهیم معرفتی و انقلابی همچون مسئله بسیار مهم عدالت، استقلال، حمایت از مستضعفین و پیروی از شریعت را متناسب با نیازهای روز و با ادبیات جدید بازتولید کند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۵/۵).

۹- رعایت اصول اخلاقی: از مسائل مهم دیگر در جهاد تبیین، رعایت موازین اخلاقی است زیرا در صورت عدم رعایت موارد مذکور، حرف حق نیز اثرگذار نیست و حتی ممکن است نتیجه عکس بدهد. از این رو آیت‌الله خامنه‌ای فرمودند: «البته اصل قطعی در قضیه جهاد تبیین و بازگویی حقایق، استفاده از شیوه‌های اخلاقی و بیان مسائل همراه با منطق، متانت، عقلانیت کامل و استفاده از عواطف انسانی و پرهیز از دشنام، تهمت، دروغ و فریبکاری در مواجهه با افکار عمومی است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۷/۵).

۵.۴. اصول کلی جهاد تبیین

اصول به معنی شریعات، کلیات، مبادی، بنیادها، ریشه‌ها، پایه‌ها و متضاد فروع است. برای تأثیر عمیق جهاد تبیین بر روی مخاطبین می‌بایست اصول و کلیاتی مدنظر تبیین‌گران قرار گیرد که شامل موارد زیر است:

۱- عالمانه بودن جهاد تبیین: خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» (اسراء، ۳۶) یعنی درباره

چیزهایی که علم به آن‌ها نداری، اظهارنظر و حکم نکن. آیت‌الله خامنه‌ای در این زمینه فرمودند: «الآن ژورنالیسم رایج دنیا درست عکس این عمل می‌کند؛ یعنی آن چیزهایی را که شایعه‌پردازی می‌کنند، دروغ‌پردازی می‌کنند، چیزهایی است که از آن اطلاعی هم ندارند، علمی هم ندارند، بی‌خودی آن‌ها را پخش می‌کنند. در داخل جامعه خود ما هم متأسفانه از این چیزها وجود دارد» (خامنه‌ای، بیانات: ۶/ ۲/ ۱۳۹۹).

۲- مجاهدانه بودن توأم با نیت یاری کردن دین: جهاد تبیین بایستی از روی نیت یاری کردن دین خداوند و مجاهدانه باشد که اگر چنین باشد، قطعاً خداوند متعال هم آن‌ها را یاری خواهد کرد. در سوره مبارکه محمد آمده: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ» (محمد، ۷). آیت‌الله خامنه‌ای هم در این زمینه فرمودند: «این سنت الهی است. اگر طریقی که شما دارید می‌روید، کاری که شما دارید می‌کنید، جهت‌گیری شما، نصرت خدا [باشد] — نصرت خدا یعنی نصرت دین خدا، یعنی نصرت ارزش‌های الهی؛ یعنی این — اگر در این جهت حرکت بکنید، پیروز خواهید شد، خدا شما را کمک خواهد کرد» (خامنه‌ای، بیانات: ۷/ ۴/ ۱۴۰۱).

۳- محوریت دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای: متن و محتوای جهاد تبیین می‌بایست برگرفته از سیاست‌های کلان نظام و هم‌راستا با دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای باشد. به این منظور بیان صحیح، مداوم و اصولی ارزش‌ها همواره می‌بایست در دستور کار قرار گیرد؛ زیرا اگر ملت و مردمی در اصول و ارزش‌ها دچار انشقاق باشند، در تشخیص منافع ملی دچار شکاف و دودستگی خواهند شد و به تبع آن در راهبردها و همچنین تاکتیک‌ها نیز این دوگانگی بیشتر نمایان خواهد شد.

۴- وفاداری به نظام جمهوری اسلامی: جهادگران عرصه جهاد تبیین می‌بایست به اصل نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران وفادار بوده و تلاش خود را در راستای دستیابی نظام به اهداف معطوف نمایند. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرمایند: «ما باید بدانیم با این بار سنگین امانتی که انقلاب اسلامی بر دوش ما، بر دوش ملت ایران گذاشته و راه سعادت‌ی که جلوی آن‌ها باز کرده، ما وظایفی داریم؛ از جمله این وظایف، همین تواصی به

حق و به صبر و شناخت دشمن و ایستادگی در مقابل دشمن و تسلیم نشدن در مقابل دشمن و اعتماد نکردن به این دشمن گذار است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

۵- نوآوری و خلاقیت: استفاده از روش‌های نوآورانه و خلاقانه بهتر می‌تواند روی مخاطب تأثیر مثبت گذاشته و با جنگ نرم دشمن مقابله کند، چنانکه فرمودند: «در عرصه جهاد تبیین توجه به نیازهای روز و نوآوری در ادبیات و روش‌ها به‌گونه‌ای که بر جان‌ودل مخاطبان بنشیند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۵/۲۲). همچنین ایشان فرمودند: «اهداف انقلاب را با دید روشن، با فکر باز، با اندیشه عمیق، در شعر بگنجانید و آن را با صدای خوش، با لحن خوش، با شیوه‌های هنری در جلسه مداحی القا کنید» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۱۲/۷).

۶- پیروی از شیوه‌های اخلاقی: آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرماید: «اصل قطعی در این باب این است که بایستی از شیوه اخلاقی در این کار پیروی کرد. جوان‌های ما امروز بحمدالله مجهزند؛ مجهز به فکر، مجهز به عقلانیت، مجهز به آگاهی‌های فراوان می‌توانند در این زمینه‌ها خیلی تلاش کنند. خودتان را آماده کنید، این تجهیزات را در خودتان افزایش بدهید» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۷/۵).

۷- تداوم و استمرار و صبور بودن: خداوند متعال می‌فرماید: «فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ» (طه، ۱۳۰) یعنی بر آنچه مخالفین در زمان ابلاغ و تبلیغ دین خدا خواهند گفت، صبر داشته باش. حرکت با برنامه و مستمر و خستگی‌ناپذیری از مبانی اساسی جهاد تبیین است. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرماید: «اگر زود ناامید شدید، زود خسته شدید، کار پیش نمی‌رود؛ باید ناامید نشوید، باید حرکت کنید» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۴/۱۲).

۸- امیدآفرینی: بدون شک مهم‌ترین هدف دشمن در جنگ نرم، ایجاد یأس و ناامیدی نسبت به آینده نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران است؛ لذا می‌بایست جهاد تبیین در راستای ایجاد امیدواری نسبت به آینده نظام باشد. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرماید: «در دوگانه امیدواری و نومیدی، دچار نومیدی هم نباید بشویم» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۱۲/۲۳).

۹- اقناع‌سازی و استدلال‌محوری: جهاد تبیین باید حکیمانه و برهانی و استدلالی باشد، چنانکه خداوند در قرآن کریم خطاب به رسول مکرم اسلام (ص) می‌فرماید: «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» (نحل، ۱۲۵) آیت‌الله خامنه‌ای در این زمینه فرمودند: «با مخاطبان خودتان - هر که هستند - برخورد برادرانه داشته باشید... در محیط دانشگاه، در محیط خانواده، در محیط کار علمی، در محیط تحقیقی؛ ... با مجادله به نحو صحیح، با بیان حکمت‌آموز، با زبان نرم، با رفتار و اخلاق خوش» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۹/۶/۱۰). ایشان همچنین در خصوص اقناع‌سازی می‌فرمایند: «یکی از راه‌های تأثیرگذاری و جذاب شدن تشکلهای اقناع فکری است؛ اقناع فکری؛ طرف را بتوانید قانع کنید... اگر چنانچه ما بخواهیم با تشر و تشر و تهدید و ضرب‌وزور، یک چیزی را به ذهن طرف تحمیل بکنیم، ممکن هم هست مثلاً فرض کنید که تحت تأثیر هیجانات، به‌صورت لحظه‌ای قبول هم بکند، اما ماندگار نیست» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۴/۲۲).

۱۰- شفافیت: در جهاد تبیین ضروری است جهادگر در بیان مطالب از شفافیت کافی برخوردار باشد و پیش از آنکه رسانه‌های دشمن به منبع دریافت خبر مخاطبین تبدیل شوند، بتواند اخبار، تحلیل و خوانش درست و صحیح را در اختیار مخاطبین قرار دهد. آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرماید: «مسئولان جز در موارد نظامی، امنیتی و اموری که با دشمن مقابله داریم، باید شفاف باشند و هیچ رازی را از مردم پنهان نکنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۷/۲۳).

۵.۵. روش جهاد تبیین

از مهم‌ترین عناصر در جهاد تبیین، اتخاذ بهترین راهکار و روش متناسب با مخاطب و شرایط زمانی و مکانی است. آیت‌الله خامنه‌ای با تأکید بر اهمیت فضای مجازی برای تنویر افکار عمومی، اهمیت فضای حقیقی و ارتباط شفاهی یا مکتوب را در موارد متعددی گوشزد فرموده‌اند که این مسئله نشان از اهمیت هر دو فضا در بحث جهاد تبیین دارد. در یک تقسیم‌بندی کلی، شیوه‌های جهاد تبیین را می‌توان به دو دسته حضوری و غیرحضوری تقسیم‌بندی کرد:

الف- روش‌های حضوری: در این شیوه، فرد تبیین‌گر به صورت مستقیم با مخاطب ارتباط برقرار می‌کند و هیچ مانعی بین فرد تبیین‌گر و مخاطب وجود ندارد. گفتگوی چهره به چهره، تشکیل حلقه‌های تبیینی، همایش‌ها و کنگره‌ها، برگزاری کلاس‌های درسی، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ، برگزاری جلسات سخنرانی، منبر و ... برخی از روش‌های حضوری در عرصه جهاد تبیین محسوب می‌شوند. در بین روش‌های تبیینی، هیچ روشی بهتر از گفتگوی رودررو و چهره به چهره نیست، چنانکه آیت‌الله خامنه‌ای فرمودند: «هیچ چیز جای این گفتگوی رودررو و چهره به چهره را نمی‌گیرد، همانی که سنت قدیمی روحانیون ما بوده که بنشینند روی منبر، با مردم چهره به چهره حرف بزنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۵/۱۶). ایشان همچنین فرمودند: «حضور جسمی - یا به قول شماها حضور فیزیکی - هم گاهی لازم است، اجتماعات لازم است، اجتماعات هیچ اشکالی ندارد، البته قانونی باشد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۵/۱۶).

ب- روش غیرحضوری: در این نوع روش، پیام تبیینی عناصر تبیین‌گر از روش غیرمستقیم به مخاطب می‌رسد. گاهی یک فیلم، عکس یا شعر به صورت غیرمستقیم می‌تواند در تبیین یک مفهوم یا دستاورد بسیار تأثیرگذار باشد. آیت‌الله خامنه‌ای در خصوص استفاده از روش غیرمستقیم در مسئله جهاد تبیین فرمودند: «گاهی در فیلم‌ها نقش‌های استطرادی یا حاشیه‌ای تأثیرات خیلی زیادی می‌بخشد و مثلاً در یک مجموعه تلویزیونی، یک زن دارای شخصیت جذاب و مثبت، حجاب خود را رعایت می‌کند و مراقب حجاب خود است، این نقش فرعی و حاشیه‌ای است، اما خیلی تأثیر می‌گذارد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۱/۱۱/۱۵). در حوزه‌های مختلفی می‌توان به جهاد تبیین به روش غیرمستقیم و غیرحضوری پرداخت که برخی از آن‌ها به شرح زیر است:

۱- در حوزه فرهنگ و هنر: در این حوزه با استفاده از ابزارهایی مانند شعر، تدوین کتاب، تهیه مجلات، فیلم و مستندهای سینمایی، تهیه سرود و نمایشنامه، برگزاری یادمان‌ها، نمایشگاه‌ها، اجرای موسیقی و مداحی، چاپ پوستر، بنر و بروشور، چاپ کتاب، نشریات و ... می‌توان به جهاد تبیین پرداخت.

۲- در حوزه فضای مجازی: در این فضا نیز از طریق تولید محتوا به صورت‌های متن و نوشتاری، تهیه کلیپ صوتی و گفتاری، تهیه مستندها، تهیه اینفوگرافی و موشن‌گرافی، پاورپوینت و... می‌توان به جهاد تبیین پرداخت.

۳- در حوزه رسانه: در این زمینه نیز با بهره‌گیری از صداوسیما، رسانه‌های نوشتاری مانند مطبوعات (اعم از روزنامه‌ها، هفته‌نامه، ماهنامه و فصلنامه و مجلات) می‌توان به جهاد تبیین پرداخت.

۵,۶. پیامدهای جهاد تبیین

جهاد تبیین اگر به شیوه صحیح و اصولی خود انجام گیرد، پیامدهای مختلفی دارد که برخی از آن‌ها به شرح زیر است:

الف- امیدوارسازی: از مهم‌ترین حربه‌های دشمن در جنگ شناختی، ناامید کردن مردم از طریق تحریف واقعیات، پیشرفت‌ها و دستاوردهای کشور و نظام است. جهاد تبیین در واقع خنثی‌کننده جریان تحریف و نمایان‌کننده واقعیات کشور بوده و موجب امیدوارسازی مردم و خصوصاً قشر جوان به آینده کشور خواهد شد. آیت‌الله خامنه‌ای، «امید به آینده» و «نگاه خوش‌بینانه» را کلید اساسی همه قفل‌ها دانسته و فرمودند: «بیش از همه چیز، نخستین توصیه من، امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسی همه قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت» (بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷).

ب- خوش‌بین‌سازی: جهاد تبیین با برملا ساختن تحریف‌ها و دروغ‌های دشمنان و بیان صحیح تصویرسازی نادرست دشمنان از واقعیت‌های کشور و نظام جمهوری اسلامی، سبب می‌شود تا آحاد مردم در سه زمینه خوش‌بین شوند: ۱- نسبت به سیاست‌های نظام: دشمن از طریق جنگ شناختی، به دنبال ناکارآمد نشان دادن نظام سیاسی کشور و به تبع سیاست‌های آن است. با جهاد تبیین و بیان ابعاد مثبت و کارآمدی نظام دینی و نیز سیاست‌های آن زمینه خوش‌بین‌سازی مردم بیشتر خواهد شد. ۲- نسبت به مسئولین نظام: دشمن درصدد است تا همه مسئولین نظام سیاسی را افرادی ناکارآمد و فاقد صلاحیت نشان دهد. جهاد تبیین منجر به تبیین درست و چهره واقعی بسیاری از مدیران نظام که انسان‌های لایق و کارآمد و دلسوزی هستند، خواهد شد. ۳- نسبت به آینده نظام: از دیگر

ابعاد جنگ شناختی دشمن، ناامید کردن مردم از آینده نظام و تیره و تار نشان آینده است. با تبیین ظرفیت‌ها، توانایی‌ها و راهبردهای آینده، چشم‌انداز آینده انقلاب اسلامی روشن شده و این امر زمینه امیدوارسازی مردم نسبت به آینده نظام و انقلاب اسلامی را فراهم خواهد کرد.

ج- تقویت سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و روابطی است که همکاری درون افراد و بین گروه‌ها را در جهت کنش متقابل تسهیل می‌کند و این نوع سرمایه با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود سه عامل تعهد، اعتماد و میزان کنش متقابل در بین آنان بیان می‌شود (خوش‌چهره، ۱۳۹۶: ۱۶۱). وقتی با کمک جهاد تبیین زمینه خوش‌بینی مردم نسبت به سیاست‌ها، مسئولین و نیز آینده نظام فراهم شد، طبعاً اعتماد و امیدواری آنان به نظام اسلامی با کمک جهاد تبیین ارتقاء یافته و این امر، تقویت حمایت و پشتیبانی آنان از نظام را در پی خواهد داشت.

د- ارتقای مشارکت سیاسی: با توجه به اینکه یکی از ارکان نظام جمهوری اسلامی ایران، مشارکت مردمی است، دشمن همواره در تلاش بوده تا پشتوانه مردمی نظام را تضعیف کند. از دیگر تبعات جهاد تبیین، ارتقای مشارکت سیاسی آحاد مردم جامعه در عرصه‌های مختلف حمایت از نظام سیاسی مانند راهپیمایی‌ها، انتخابات متعدد و ... است. جهاد تبیین می‌تواند با بیان حقایق مربوط به انقلاب و شیوه مشارکت، زمینه افزایش مشارکت سیاسی را در میان مردم جامعه فراهم کند.

ن- ارتقای امنیت ملی: جهاد تبیین ضمن بیان صحیح رویکردها و توطئه‌های دشمنان این سرزمین و نیز نظام اسلامی در گذشته و حال و حتی برای آینده، باعث خواهد شد اهداف و نیات شوم آنان برملا شده و با برملا شدن دست دشمنان، همبستگی میان آحاد مردم جامعه و نیز میزان همبستگی و همدلی مردم و حاکمیت شده و زمینه برای دفاع از ارزش‌ها تقویت خواهد شد و این مسئله می‌تواند به ارتقای ضریب امنیت ملی منجر شود. در دور اول و دوم با استفاده از روش دلفی، از خبرگان خواسته شد تا با توجه به دانش و تجربه خود از موضوع پژوهش، پس از بررسی و تحلیل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، شناسایی شده توسط پژوهشگران از منابع کتابخانه‌ای و مطالعات اکتشافی، موارد پیشنهادی

مدنظر خود را ارائه نمایند. با توجه به تعداد خبرگان و نوع پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش، با بهره‌گیری از ضریب کندال، کسب امتیاز ۷۰ و بالاتر از آن، ملاک ماندن موانع در پرسشنامه مرحله‌ای دلفی بوده است. به منظور روایی محتوایی موارد استخراج شده، از روش محاسبه ضریب کندال استفاده شد. جهت محاسبه این نسبت، موارد به دست آمده از ابزار دلفی جهت ارزیابی نهایی، مجدد در اختیار خبرگان پژوهش قرار گرفته تا هر یک از موارد را بر اساس طیف پنج‌بخشی به شرح جدول زیر طبقه‌بندی نمایند. با توجه به اینکه تعداد ۲۰ متخصص، روایی پرسشنامه را تحلیل نموده‌اند، کسب نمره ۰،۷۰ مورد پذیرش بود. پس از تأیید موارد پیشنهادی پژوهشگران، با بهره‌مندی مجدد از نظرات و دیدگاه هیات دلفی، مرحله دوم در دستور کار قرار گرفت.

جدول ۲: الگوی جهاد تبیین به روش دلفی (در ۳ دور)

W (دور سوم)	نتیجه	امتیاز دور سوم	امتیاز دور دوم	امتیاز دور اول	مؤلفه	مؤلفه‌های استخراجی از مطالعات کتابخانه‌ای و پیشنهادی خبرگان
۰/۸۲۳	مؤلفه	۹۱	۹۲	۹۴	انجام سخنرانی‌ها و... برای جهاد تبیین	
-	حذف	-	۶۹	۷۳	شناسایی و ارائه تجربیات	
۰/۸۲۳	مؤلفه	۹۰	۸۷	۸۵	تبلیغ در فضای مجازی برای جهاد تبیین	
۰/۸۶۲	مؤلفه	۶۲	۷۲	۸۳	بهره‌گیری از موضوعات دینی در جهاد تبیین	
۰/۸۴۹	مؤلفه	۸۹	۸۵	۸۱	بهره‌گیری از موضوعات انقلابی در جهاد تبیین	

۰/۸۴۹	مؤلفه	۹۰	۸۶	۸۳	انجام آگاه‌سازی‌های مختلف	مؤلفه‌های تأیید شده
-	حذف	۶۸	۷۰	۷۲	تألیف کتب آموزشی متناسب	
۰/۸۶۲	مؤلفه	۶۲	۷۲	۸۳	افزایش مشارکت سیاسی	
۰/۸۲۹	مؤلفه	۸۸	۸۶		روش حضوری برای جهاد تبیین	
۰/۸۳۶	مؤلفه	۸۴	۸۳		روش غیرحضوری برای جهاد تبیین	
۰/۷۹۹	مؤلفه	۸۵	۸۱		ارائه موضوعات دینی در جهاد تبیین	
۰/۸۸۳	مؤلفه	۷۹	۸۴		ارائه موضوعات انقلابی در جهاد تبیین	
۰/۸۷۶	مؤلفه	۷۸	۸۳		انجام آگاه‌سازی‌های مختلف	
۰/۸۸۹	مؤلفه	۸۱	۸۰		ارتقای مشارکت سیاسی	

در این قسمت ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های به دست آمده در قالب پرسشنامه تهیه و برای امتیازدهی به اعضای پنل ارائه شد. نتایج به شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۳: نظر پاسخگویان در خصوص ابعاد، مؤلفه و شاخص‌های جهاد تبیین

درصد	میانگین	تعداد	شاخص	رتبه	مؤلفه	بُعد
۸۴,۶	۴,۲۳	۲۰	انجام سخنرانی	۱	روش حضوری	روش‌های ارائه جهاد تبیین
۸۵	۴,۲۵	۲۰	دیدارهای چهره به چهره	۲		
۸۶	۴,۳۰	۲۰	شبکه‌سازی	۳		
۸۳,۸	۴,۱۹	۲۰	گروه‌های کوچک تبیینی	۴		
۸۸	۴,۴۰	۲۰	بهره‌گیری از چهره‌های شاخص	۵		
۸۵,۶	۴,۲۸	۲۰	شبکه‌سازی در فضای مجازی	۶	روش غیر حضوری	
۸۴,۲	۴,۲۱	۲۰	استفاده از موشن گرافیک	۷		
۸۵,۲	۴,۲۶	۲۰	استفاده از اینفوگرافیک	۸		
۸۷,۶	۴,۳۸	۲۰	ساخت کلیپ‌های کوتاه	۹		
۸۷,۲	۴,۳۶	۲۰	چاپ نشریات	۱۰		
۸۴,۶	۴,۲۳	۲۰	ساخت برنامه‌های تعاملی کاربردی	۱۱	موضوعات دینی و اعتقادی	
۸۶,۴	۴,۳۲	۲۰	تاریخ اسلام	۱۲		
۸۴	۴,۲۰	۲۰	رفع شبهات دینی	۱۳		
۸۳,۸	۴,۱۹	۲۰	نظام ولایت فقیه	۱۴		
۸۸,۶	۴,۴۳	۲۰	تلفیق سیاست و دیانت در اسلام	۱۵		
۸۴,۶	۴,۲۳	۲۰	مبانی نظام سیاسی اسلام و مردم- سالاری دینی	۱۶		

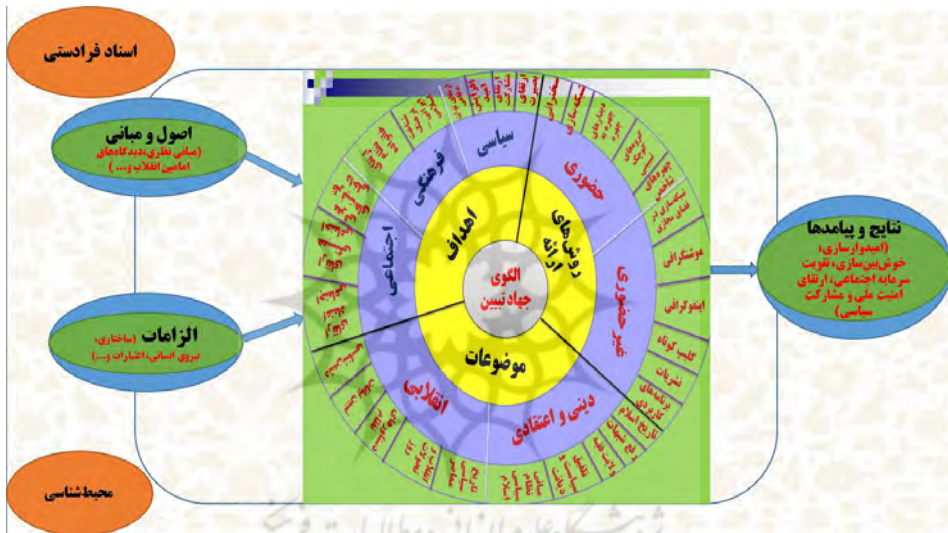
۸۷,۸	۴,۳۹	۲۰	تاریخ سیاسی معاصر	۱۷	موضوعات انقلابی
۸۸,۶	۴,۴۳	۲۰	انقلاب اسلامی و تحولات روز	۱۸	
۹۰,۲	۴,۵۱	۲۰	دستاوردهای نظام	۱۹	
۹۰	۴,۵۰	۲۰	تبیین و تشریح بیانات آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)	۲۰	
۸۹,۸	۴,۴۹	۲۰	دشمن‌شناسی	۲۱	
۸۵,۸	۴,۲۹	۲۰	ارتقای بصیرت سیاسی	۲۲	سیاسی
۸۳,۴	۴,۱۷	۲۰	ارتقای مشارکت سیاسی	۲۳	
۸۰,۲	۴,۰۱	۲۰	افزایش امید به آینده	۲۴	
۸۰	۴,۰۰	۲۰	ارتقای توان دفاعی	۲۵	
۷۹	۳,۹۵	۲۰	شناخت فرهنگ ایرانی-اسلامی	۲۶	فرهنگی
۸۱,۲	۴,۰۶	۲۰	ارتقای نظام خانواده فرهنگی	۲۷	
۸۸,۴	۴,۴۲	۲۰	معرفی ظرفیت‌های داخلی	۲۸	اجتماعی
۸۵	۴,۲۵	۲۰	ارتقای همبستگی اجتماعی	۲۹	
۸۳,۶	۴,۱۸	۲۰	ارتقای اعتماد اجتماعی	۳۰	

اهداف جهاد تبیین

۲۰	فراوانی
----	---------

۱۲۰/۷۲۱	خی دو
۱۹	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معناداری

نتایج تحقیق در جدول بالا نشان می‌دهد، تمامی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های تعیین شده با امتیاز نسبتاً بالایی مورد تأیید پاسخگویان و خبرگان قرار گرفته است؛ این بدان معنی است که از نظر آزمون معنی‌داری نیز این مورد تأیید شده است؛ بنابراین الگوی جهاد تبیین در این پژوهش در مطالعه موردی به شرح ذیل ارائه می‌گردد.

نمودار ۱: الگوی جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای

نتیجه‌گیری

در مواجهه با جنگ شناختی دشمن، آیت‌الله خامنه‌ای فرمان «جهاد تبیین» را صادر فرمودند. این فرمان ناظر به تبیین حقایق و واقعیت‌های انقلاب اسلامی و نیز مقابله با تحریف دشمنان در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... می‌باشد. در چنین فضایی لازم است مهم‌ترین دلایل و ضرورت‌ها، موضوعات، اصول و مبانی، شیوه‌ها و روش‌ها و نیز پیامدهای جایگاه جهاد تبیین در اندیشه و منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای

روشن گردد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد منظومه فکری امامین انقلاب، آرمان‌ها، اهداف و دستاوردهای انقلاب و واقعیت‌های کشور و منطقه و جهان برخی از موضوعات نیازمند تبیین می‌باشد. فریضه و همگانی بودن، خشتی‌کننده هیجده‌های دشمن، مخالفت با صرف هزینه بالا، توجه به مفاهیم عالی اسلامی، مشخص شدن راه پیشرفت از بیراه‌ها، انجام صحیح جهاد تبیین، در نظر داشتن اهمیت شرایط زمانی و رعایت اصول اخلاقی برخی از مبانی و اصول جهاد تبیین می‌باشد. روش‌های حضوری و غیرحضوری از مهم‌ترین شیوه‌های جهاد تبیین می‌باشد. در روش حضوری، فرد تبیین‌گر به صورت مستقیم با مخاطب ارتباط برقرار کرده و هیچ مانعی بین فرد تبیین‌گر و مخاطب وجود ندارد مانند گفتگوی چهره به چهره، حلقه‌های تبیینی، برگزاری همایش‌ها و کنگره‌ها، کلاس‌های درسی، جلسات سخنرانی و منبر و پرسش و پاسخ و ... اما در روش غیرحضوری پیام تبیینی عناصر تبیین‌گر از روش غیرمستقیم (مانند فیلم، عکس یا شعر و ...) به مخاطب می‌رسد. در نهایت اینکه، جهاد تبیین موجب امیدوارسازی، خوش‌بین‌سازی، ارتقای سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی و نهایتاً امنیت ملی خواهد شد.

پیشنهادها

الف- اجرایی

- ۱- تشکیل قرارگاه جهاد تبیین در سطح نهادهای حاکمیتی و دولت و انجام اقدامات تبیینی با محوریت این قرارگاه؛
- ۲- تهیه سند و دستورالعمل جامع جهاد تبیین در قرارگاه جهاد تبیین؛
- ۳- مشخص شدن وظایف دستگاه‌ها و نهادهای مختلف در موضوع جهاد تبیین و نیز تدارک سازوکار ارزیابی و نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها در امر جهاد تبیین؛
- ۴- تأسیس کارگروه تهیه و تولید محتوا در قرارگاه جهاد تبیین و تهیه و تولید محتوا توسط این کارگروه؛
- ۵- به‌کارگیری کلیه ظرفیت‌های فضای مجازی دستگاه‌ها و نهادهای حاکمیتی و دولتی برای جهاد تبیین؛

- ۶- افزودن موضوع جهاد تبیین و چگونگی پیاده‌سازی آن به عناوین پژوهشی و مطالعاتی دستگاه‌ها و نهادهای حاکمیتی و دولتی؛
- ۷- گسترش برنامه‌های تبیینی و بصیرتی در سطح جامعه با رویکرد ایجاد امیدواری، تقویت روحیه انقلابی مبتنی بر سند و دستورالعمل ذکرشده؛
- ۸- انجام ارزیابی اقدامات تبیینی در سطح جامعه و سطح‌بندی دستگاه‌ها و نهادهای حاکمیتی و تقدیر از نهادهای برتر در همایش جهاد تبیین.

ب- پژوهشی

- ۱- ترسیم الزامات پیاده‌سازی الگوی جهاد تبیین؛
- ۲- ترسیم الگوی مقابله با جنگ نرم دشمن مبتنی بر آیات و روایات؛
- ۳- ترسیم الگوی جهاد تبیین مبتنی بر مبانی قرآن کریم.

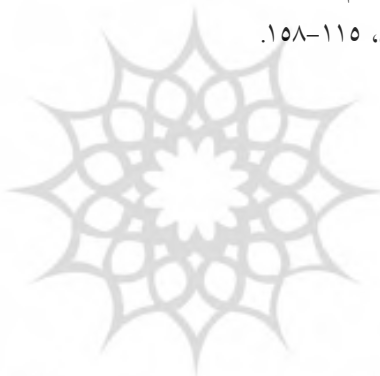
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع:

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
- اکبری نیا، سمیه (۱۴۰۳)، اصول و الزامات جهاد تبیین بر اساس آیات و روایات با تأکید بر دیدگاه آیت الله خامنه‌ای، رساله سطح ۳، رشته تفسیر و علوم قرآن، اراک: مدرسه علمیه تخصصی ریحانه‌النبی (علیها السلام).
- حسینی، سیدرضا و نقی‌پور، کمیل (۱۳۹۴)، نقد راهبردهای سیاسی - استعماری نو و فرانو آمریکا بر مبنای بررسی و تحلیل اسناد سفارت آمریکا در ایران، جستارهای سیاسی معاصر، سال ۶، شماره ۲، ۱۳۹-۱۶۱.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۸-۱۴۰۴). بیانات از سال‌های ۱۳۶۸ الی ۱۴۰۴.
- خوش‌چهره، محمد و حبیبی، نیک‌بخش (۱۳۹۶)، اثربخشی سرمایه اجتماعی در نظام توسعه ملی، مطالعات منابع انسانی، سال ۶، شماره ۲۴، ۱۵۷-۱۸۸.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۳)، لغت‌نامه دهخدا، جلد ۴، تهران: روزنه.
- راجی، سیدمحمدحسین (۱۴۰۱)، تبیین با نور قرآن، ۳ جلد، چاپ اول، مشهد: اندیشکده راهبردی سعادت با حمایت و همکاری سازمان تبلیغات اسلامی، بهار.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ ق)، المفردات فی غریب القرآن، به تحقیق صفوان عدنان داودی، بیروت: در العلم الدار الشامیه.
- رضایی اسدآبادی، احمدعلی (۱۴۰۱)، مبانی و شاخصه‌ها و اهداف جهاد تبیین در کتاب و سنت، مندرج در پایگاه اطلاع‌رسانی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.
- سجادی، عبدالصیر (۱۴۰۲)، مبانی قرآنی اهداف جهاد تبیین در منظومه فکری امام خامنه‌ای، دو فصلنامه مطالعات قرآن و علوم، سال ۷، ش ۱۴، ۲۲۷-۲۵۷.
- شیرودی، محمدسجاد، چمندار، مهدی و ابراهیمی، حسین (۱۴۰۱)، نقش جهاد تبیین انقلاب اسلامی در خنثی‌سازی استعمار مجازی، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره ۱۱، شماره ۴، شماره پیاپی ۴۳، ۹۵-۱۱۵.

- صلح میرزایی، سعید (۱۴۰۰)، جهاد تبیین در اندیشه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- طباطبایی، سیده فاطمه، محمدحسین زاده، عبدالرضا و اکبرپور فرسنگی، سحر (۱۴۰۲)، جهاد تبیین از منظر آیت‌الله خامنه‌ای و مبانی فقهی آن، مطالعات بیداری اسلامی، دوره ۱۲، شماره دوم، پیاپی ۲۹، ۱۴۴-۱۶۹.
- عراقی، عبدالله، بیدگلی، رجبی، محمد و ده‌برزوئی، اصغر (۱۴۰۱)، واکاوی اهداف جنگ شناختی دشمن و راهکارهای تاب‌آوری مقابله با آن با تأکید بر آموزه‌های قرآن، مطالعات دفاع مقدس، دوره ۸، شماره ۴۱، شماره پیاپی ۳۲، ۱۴۳-۱۶۲.
- کاوند، ندا و محمدی مقدم، یوسف (۱۴۰۱)، الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، مطالعات راهبردی بسیج، دوره ۲۵، پیاپی ۹۷، ۱۵۳-۱۸۴.
- کرمی میرعزیزی، بیژن، بابازاده اقدم، عسگر، بهرامی، شبنم و قاسم‌پور گنج‌للو، زهرا (۱۳۹۵)، معناشناسی واژه جهاد در قرآن کریم، سراج منیر، سال ۷، شماره ۲۳، ۱۲۹-۱۵۰.
- کریمی‌زاده، محمد؛ محسنی، محمد؛ لشکری، زهرا (۱۴۰۲)، شناسایی و اولویت‌بندی جهاد تبیین در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۶۸-۱۴۰۰)، رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۹، دوره ۳، ۱۱۱-۱۲۸.
- کوشکی، محمدصادق (۱۴۰۱)، جهاد تبیین: چیستی چرایی و چگونگی، پاسدار اسلام، شماره ۴۷۷ و ۴۷۸، ۳۶-۳۷.
- محمدزاده بنی‌طرفی، مهدی (۱۴۰۱)، جهاد تبیین و نقش حلقه‌های میانی در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، دوره ۳، شماره ۴، پیاپی ۱۲، ۱۱۷-۱۳۵.
- معین، محمد (۱۳۸۴)، فرهنگ معین، جلد ۱، تهران: امیرکبیر.
- معین، محمد (۱۳۸۶)، فرهنگ فارسی معین، دوره دوجلدی، چاپ چهارم، تهران: ادنا، کتاب راه نو.

- ملک‌زاده، محمد (۱۴۰۱)، کارکردها و پیامدهای جهاد تبیین در بین‌المللی شدن الگوی مقاومت از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، حکومت اسلامی، سال ۲۸، ش ۲، پیاپی ۱۰۸، ۱۵۵-۱۸۱.
- نصر اصفهانی، محسن، آقارضایی طرخورانی، نادیا (۱۴۰۲)، تحلیل نقش جهاد تبیین در تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره ۱۲، شماره ۲، ۷۸-۹۶.
- نصیری فرد، عباس (۱۴۰۱)، مفاهیم، تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین بر پایه مدل مفهومی و ساختاری، قم: دفتر نشر معارف.
- نیکونهاد، ایوب (۱۴۰۲)، «الگوی مفهومی جهاد تبیین در مقابله با جنگ شناختی»، جهاد تبیین در گام دوم انقلاب اسلامی، تهران: سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۱۵-۱۵۸.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی